

TÜRKİYE’NİN GELECEĞİ İÇİN ÖNEMLİ BİR YATIRIM: ETİK DEĞERLER EĞİTİMİ

Prof.Dr. Ayşen BAKİOĞLU¹

Yrd.Doç.Dr. Faruk LEVENT²

Atıf için: Bakioğlu, A. & Levent, F. (2014). “Türkiye’nin Geleceği İçin Önemli Bir Yatırım: Etik Değerler Eğitimi”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 10(58), 258-261.

Her insanın; iyi ya da kötü, yapılması hoş karşılanabilen ya da hiçbir şekilde kabul edilemeyen davranışlara ilişkin yargıları vardır. Bunlar, bireyin davranışlarını belirleyen, bireye özgü inanç ve değerler sisteminden kaynaklanmaktadır (Erden ve Akman, 2011). Bunun yanında bireylere sunulan evrensel değerler genelde herkesin benimseyebileceği, karşı çıkamayacağı değerlerdir. Örneğin yardımseverlik, sadakat ve adalet gibi değerler yaşayan her insanın kabul göstereceği ortak değerlerdir (Aydın, 2009).

Etik genel olarak “*bireylerin doğru olarak nasıl davranacağını açıklayan ilkeler ve değerler sistemi*” olarak tanımlanmaktadır (Rosenthal ve Yudin, 1997). Fry ve Slocum (2008)’a göre ahlaksal açıdan etik, iyi bir davranışın sahip olduğu ilke ve değerlerin ne olduğunu, mutluluk ve refah açısından bakıldığında da iyi bir hayatın nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. Bu bağlamda etik, davranışlarımıza felsefi bir bakış açısı ile anlam kazandırmaya çalışarak doğru-yanlış, ödev-yükümlülük ve sosyal sorumluluk kavramlarını sorgulamaktadır (Traaen, 2000). Başka bir ifadeyle etik; doğru ve yanlış ayırt etme, karar süreçlerinde doğru olanı tercih etmeye yönlendirme görevini üstlenmektedir (Sayılı ve Kızıldağ, 2007).

¹ Prof.Dr. Ayşen Bakioğlu, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, abakioglu@marmara.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr. Faruk Levent, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, faruk.levent@marmara.edu.tr

Haynes (2002) etiğin; “Ne yapmalıyım?” ya da “Bu doğru olur mu?” diye soran, başkaları hakkında ahlaki yargılarda bulunan, başka insanların eylemlerini öven ya da kınayan herkesle ilgili olduğunu vurgulamıştır. Aynı yazara göre etik olmanın ölçüleri vardır ve kişinin eylemleri kendi yapılandığı ilkeleriyle ne kadar tutarlı olursa, kişi o kadar etik kabul edilmektedir. Çünkü etiğin asıl amacı, bireylerin ve grupların belirli durumlarda nasıl davranması gerektiğini belirlemek olan sistematik bir araştırma ve sorgulama çabasıdır (McDaniel, 2004).

Sokrates, eğitimi etik üzerine kurulu bir öğrenim süreci olarak tanımlamıştır. Ona göre kişiye ahlaki davranışın anlam bilimselliği etik aracılığıyla verilebilir. Sokrates için etik ile pedagoji ayrılmaz bir bütün meydana getirir ve etik bilgiler kişiyi pedagojik anlayışa yönlendirir (Pieper, 2012). Günümüzde etik değerler ve ahlaki duyarlılıkların azalmasına ilişkin artan yakınmalar, etik eğitiminin daha fazla önem kazanmasına neden olmuştur. Eğitimin amacını, bireylerin davranışlarında kasıtlı ve istendik değişiklik meydana getirme süreci olarak ele aldığımızda, eğitimde toplumun beklentilerine göre bir biçimlendirme söz konusudur. Bu biçimlendirme sürecinde etik ise “Ne yapmalıyım?” ve “Nasıl yapmalıyım?” sorularına cevap aradığından etik ve eğitim arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır (Aydın, 2006).

İnsan davranışlarının değerlendirici aracı olan etik, herhangi bir eğitim ortamı içinde zorunlu bir özellik olarak kabul edilmektedir (Bakioğlu ve Silay, 2013). Haynes (2002), öğretmen ve yöneticilerin hem ahlaki sorularla kuşatıldığını hem de gelecek kuşağın yani öğrencilerin eğitiminden ve ahlaki iyiliğinden her zamankinden daha fazla sorumlu olduğunu belirterek bu konudaki eğitimin önemine dikkat çekmiştir.

Etik eğitiminin amacı; insanlar tarafından gerçekleştirilen uygulamaların ahlaki boyutlarını ön plana çıkarabilme, bireylere etik düşünme ve etik karar verebilme yeteneklerini kazandırabilme olarak açıklanabilir. Başka bir ifadeyle etik değerler eğitimi, iyi niyetli insanların yetişmesine katkı sağlamalı ve öğrencilere insanı sevmeyi öğretebilmedir (Pieper, 2012). Etik değerler eğitiminin verildiği en önemli alan, bireyin içinde yaşadığı sosyo-kültürel ortam olmalıdır. Özgür düşünme ortamının bulunmadığı yerlerde her zaman körü körüne bir itaat söz konusu olacağından, bir başkasının isteklerini bilinçsizce yerine getirmek etiğe uygun olmayan bir durumdur. Çünkü etik,

bireyin özgürlüğünü, özgür tercihlerde bulunmasını öngörür. Dolayısıyla herhangi bir ceza korkusu ya da bir otoritenin etkisiyle yapılan eylemler etik açıdan bir değer taşımamaktadır. Bu noktada felsefenin, insanları özgür kişilikleri olan yetişkinler haline getirmek gibi temel bir görevi bulunmaktadır. Bunun yanında asıl sorumluluk eğitim ve devlete düşmektedir. Ancak insanların atalet içinde olmasından yararlanacak devletler çıkabilir. Çünkü atalet içinde olan insanların itaat altına alınması, istenildiği gibi yönlendirilmesi ve idare edilmesi daha kolaydır. Oysa devletlerin asıl görevi insanların gözlerini açmak, ataletten kurtarmaktır. Bu noktada eğitime özellikle de etik değerler eğitimine önemli sorumluluklar düşmektedir (Akarsu, 1998).

Öğrenciler kendi değerlerini, içinde buldukları çevrelerden kazanırlar. Onlara gerçekleri görebilecekleri ve değerlendirebilecekleri farklı öğrenme yaşantıları sunularak kendi değerler sistemlerini oluşturmalarında yardım edilmelidir. Bu noktada öğretmen, öğrenci için model olma, yol ve yöntem gösterme görevini yerine getirmelidir. Mills (2007), öğretmenin öğrencilere neyin doğru olduğunu dikte etmesi yerine doğru düşünmenin nasıl olacağını onlara göstermesi gerektiğini şu sözlerle açıklamıştır: *“Öğretmenlik sanatı, çok büyük oranda, yüksek sesle, ama anlaşılır, akla uygun biçimde düşünme sanatıdır. Kitapta kişi, kendi düşüncelerinin vardığı sonuçlara okuyucularını inandırmaya ve ikna etmeye çalışır; sınıfta ise öğretmen olarak insanın nasıl düşünmesi gerektiğini, doğru ve güzel düşünebilmenin insana ne denli yüce mutluluk verebileceğini göstermekle görevlidir. Bu nedenle öğretmenin varsayımlarını, soruna ilişkin olguları, yöntemleri ve yargıları açıkça ortaya koyup bunları görülür kılmalıdır. Öğretmen olarak hiçbir şeyi desteklememesi gerekir; kendi tercihini ortaya koymadan önce, sorunlarla ilgili tüm moral seçeneklerini bütün açıklığı ile ortaya koyması gerekir”*. Bununla birlikte üzerinde durulması gereken bir başka nokta ise etik değerlerin eğitim yoluyla nasıl kazandırılacağıdır.

Etik değerler eğitiminin okullarda nasıl verileceği konusu, bir takım tartışma ve kutuplaşmaları da beraberinde getirmektedir. Okullarda etik eğitimine ilişkin iki görüş ön plana çıkmaktadır. Bu görüşlerden ilki, okullarda değerlere ilişkin hiçbir eğitimin verilmemesi gerektiğini ileri sürerek etik eğitiminin ailenin hak ve sorumluluğu olduğunu savunmaktadır. Diğer görüş ise okullarda bir çeşit etik eğitiminin yapılması gerektiğini ve

öğrencilere değerlerin kazandırılmasında öğretmenlerin ışık tutacağını öne sürmektedir (Lisaman, 1998; akt. Aydın, 2006).

Etik değerlerin gelişimi adım adım ilerleyen ve iniş çıkış gösteren bir süreçtir. Beklenen olgunluğa erişmek uzun zaman alan bir iştir. Çocuğun ahlaki gelişimine doğru rehberlik edebilmek için ebeveyn ve öğretmenlerin bu gelişmenin belli basamaklarında çocuktan ne kadar şey bekleyebileceklerini bilmesi gerekir. Örneğin, çocuk dört yaşında herşeyi öğrenme hevesi içindedir. “Niçin?” ve “Neden?” soruları, en çok sorduğu sorulardır. Çoğunlukla bu yaşta söylenenlerin aksini yapar ve ters davranır. 9 yaşında, benimsediği değerlere kuvvetli bağlılık gösterir ve bunlarla övünür. Kendisi de başkaları kadar mükemmel olmak ister. Ergenlik dönemine geldiğinde ise tembellik, düzensiz davranışlar ve karşı gelme eğilimleri ağır basar. Ahlak, din ve insani değerlere ilişkin pek çok sorunlarla uğraşır (Montagu, 2000). Dolayısıyla ilkökul döneminden başlayarak okullarda; ahlâki cesaret hikâyelerini içeren vakâ örnekleri, öğrencilerin pratik deneyimler kazanmalarını sağlayacak toplumsal hizmet çalışmaları ve televizyon, dergi gibi araçlardaki güncel olaylar da etik değerler eğitiminde kullanılabilir.

Öğrencilere etik eğitiminin verilmesi ve temel değerlerin kazandırılmasında, okul yöneticilerinin de önemli görev ve sorumlulukları vardır. Ancak bazı okul yöneticileri öğrencilere etik değerler kazandırılmasının kendilerinin işi olmadığı gibi yanlış bir inanca sahiptir. Bunun yanında okul yöneticileri, çocuklarımızı yalnızca “beyin ustası” olarak yetiştirme çabası içindelerse ve onlar aynı zamanda “kalp ustası” da olamadılarsa, alınması gereken bu sorumluluktan kaçılmış olduğu yorumu yapılabilir (Schaeffer, 1999; akt. Parlar, Çavuş, Levent ve Ekşi, 2010).

Sonuç

Etik, eğitimin temel bileşenlerinden biridir. Etik değerler eğitimi çalışmalarıyla öğrenciler, iyi bir insan olmanın niteliklerini öğrenirler ve yaşadıkları dünyaya karşı sorumlu olduklarının bilincine varırlar. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde öğrenciler evrensel ve milli değerlere sahip olmalı, hangi konularda iyileşme, hangi konularda olumsuzluğa yol açabileceği konusunda düşünme gücüne erişebilmelidir. Bunun yanında etik değerler eğitimi, birkaç güne birkaç etkinliğe sığmayacak kadar kapsamlı bir programdır ve gerek eğitimciler gerekse de anne-babalar bu gerçeğin farkında olmalıdır.

Değerleri olmayan herhangi bir toplum ve birey düşünilemeyeceği gibi, değerlerine gereği kadar önem vermeyen ülkelerin sağlıklı bir şekilde gelişmesi beklenemez. Çünkü bir toplumu ayakta tutan ve geleceğe taşıyan temel unsurların başında ortak değerlerin oluşturduğu değerler sistemi gelmektedir. Bu nedenle etik değerlerin geçerli olduğu toplumsal yapının muhafaza edilmesi için bu değerlerin yaşamın her alanını kapsayacak biçimde eğitime yansıtılması büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Akarsu, B. (1998). *Mutluluk ahlâkı*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Aydın, İ. (2006). *Eğitim ve öğretimde etik*. 2. Baskı, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aydın, E. (2009). *Araştırma ve yayın etiğinde araştırmacının değerler sistemi*. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık.
- Bakioğlu, A. & Sılay, N. (2013). *Yükseköğretim ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi*. 2.Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Fry, L. & Slocum, J. (2008). “Maximizing the triple bottom line through spiritual leadership”, *Organizational Dynamics*, 37(1), 86-96.
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde etik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- McDaniel, C. (2004). *Organizational ethics. Research and ethical environments*. Burlington, VT: Ashgate Publishing Company.
- Mills, C.W. (2007). *Toplumbilimsel düşün*. İstanbul: Der Yayınları.
- Montagu, A. (2000). *Çocuklarınıza ahlaki değerleri nasıl kazandırabilirsiniz?* İstanbul: MEB Yayınları: 3404, Eğitim Dizisi: 41.
- Parlar, H. & Çavuş, M. & Levent, F. & Ekşi, H. (2010). “Yöneticilerin karakter eğitimi yeterlilik inancını ölçme aracının Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 177-205.
- Pieper, A. (2012). *Etiğe Giriş*. Çeviren: Veysel Atayman ve Gönül Sezer, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Rosenthal, M. & Yudin, P. (1997). *Felsefe sözlüğü*. (Çev. Aziz Çalışlar). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Tozlu, N. (1997). *Eğitim felsefesi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Traaen, T. J. (2000). *A matter of ethics: facing the fear of doing the right thing*. Stamford, Conn.: JAI Press. MLA Citation.